

TEOLOGIA DOGMATICĂ ȘI SIMBOLICĂ

MANUAL PENTRU FACULTĂȚILE TEOLOGICE

Vol. II

– ediția a III-a –

Tipărit cu binecuvântarea IPS Bartolomeu,
Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului,
Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului

Cluj-Napoca

2010

Cuprins

PARTEA A II-A. TEOLOGIA DOGMATICĂ SPECIALĂ ȘI SIMBOLICĂ (CONTINUARE)

4. DUMNEZEU MÂNTUITORUL

4.1. CUPRINSUL ȘI ÎNSEMNĂTATEA DOGMEI	7
4.1.1. Pregătirea omenirii pentru primirea unui Mântuitor. Necesitatea Întropării	7
4.1.2. Firea Dumnezeiască și firea omenească a lui Iisus Hristos	14
4.1.3. Unirea ipostatică	19
4.1.4. Urmările unirii ipostatice	24
4.1.5. Problema chenozei	30
4.1.6. Erezii hristologice	33
4.2. OPERA MÂNTUITOARE (MÂNTUIREA OBIECTIVĂ)	36
4.2.1. Întreita slujire a Mântuitorului	36
4.3. OPERA DE RĂSCUMPĂRARE	41
4.3.1. Aspectele esențiale ale operei de răscumpărare în concepția ortodoxă	41
4.3.2. Răscumpărarea în teologia romano-catolică	57
4.3.3. Răscumpărarea în teologia protestantă	62

5. DUMNEZEU SFÎȘITORUL

5.1. FIINȚA HARULUI DUMNEZEIESC DUPĂ CELE TREI CONFESIUNI	71
5.1.1. Concepția ortodoxă despre har	71
5.1.2. Doctrina catolică despre grație	75
5.1.3. Concepția protestantă despre Har	81
5.2. HAR ȘI LIBERTATE; PREDESTINAȚIE	82
5.2.1. Teorii catolice despre raportul între natură și har	82
5.2.2. Doctrina ortodoxă despre raportul între natură și har	87
5.2.3. Doctrina protestantă despre raportul dintre natură și har	93
5.3. LUCRAREA HARULUI DUMNEZEIESC	99
5.3.1. Îndreptarea în cele trei confesiuni creștine	99
5.3.2. Credința și faptele bune ca și condiții subiective ale mântuirii	105
5.4. DEOSEBIRI INTERCONFESIONALE CU PRIVIRE LA CONDIȚIILE SUBIECTIVE ALE MÂNTUIRII NOTIUNEA DE MERIT ȘI INDULGENȚELE	109
5.4.1. Doctrina ortodoxă și catolică în expunere comparativă	109
5.4.2. Doctrina protestantă și ortodoxă în expunere comparativă	122
5.5. NOTIUNEA DE SFÎNȚENIE; CÎNSTIREA ÎNGERILOR, A SFÎNȚILOR ȘI A SFINTEI FECIOARE, A MOAȘTELOR ȘI A SFINTELOR ICOANE	131
5.5.1. Noțiunea de sfințenie	131
5.5.2. Cînstirea sfinților în general și a Sfintei Fecioare în special	136
5.5.3. Cînstirea sfințelor moaște, a sfințelor icoane și a sfinților îngeri	141
5.6. DOCTRINE DESPRE BISERICA	145
5.6.1. Doctrina ortodoxă despre Biserică	145
5.6.2. Doctrina catolică despre Biserică	164
5.6.3. Doctrina protestantă despre Biserică	175
5.7. SFINTELE TAINE	183
5.7.1. Sfintele Taine în general	183
5.7.2. Taina Botezului	192

5.7.3. Taina Mirului	205
5.7.4. Dumnezeiasca Euharistie	210
5.7.5. Taina Pocăinței	228
5.7.6. Taina Hirotoniei	239
5.7.7. Taina Nunții	243
5.7.8. Taina Maslului	248
6. DUMNEZEU JUDECĂTORUL	255
6.1. CONCEPȚIA CREȘTINĂ DESPRE MOARTE	255
6.2. JUDECATA PARTICULARĂ	261
6.3. VIAȚA REPAUSAȚILOR NOȘTRI. RAI ȘI IAD	266
6.4. PURGATORIUL	276
6.5. LEGĂTURA DINTRE CREȘTINII DE PE PĂMÂNT CU CEI REPAUSAȚI	281
6.6. ÎNVIEREA MORTILOR	287
6.7. A DOUA VENIRE A DOMNULUI ȘI JUDECATA OBȘTEASCĂ	292
6.8. MILENARISMUL ȘI COMBATEREA LUI	298
6.9. CER NOU ȘI PĂMÂNT NOU, VIAȚA VEȘNICĂ	300

4. DUMNEZEU MÂNTUITORUL

4.1. CUPRINSUL ȘI ÎNSEMNĂTATEA DOGMEI

4.1.1. Pregătirea omenirii pentru primirea unui Mântuitor. Necesitatea Întropării

4.1.1.1. Considerații generale

Prin căderea în păcat, omul a ajuns sub stăpânirea acestuia și a diavolului, pierzând comunitatea harică cu Dumnezeu și intrând în moarte spirituală și în osândă la moarte veșnică. Deși prin alterarea chipului lui Dumnezeu în om și prin pierderea harului divin, nu se pierduse și orice puțință de săvârșire a binelui, totuși înclinarea mai mult spre rău decât spre bine și îndelungata practicare a păcatului au dus pe om într-o tot mai adâncă afundare în rău și la înstrăinare din ce în ce mai mare de Dumnezeu. În asemenea stare, cu totul anormală, și sub osândă fiind, omul nu se putea întoarce la Dumnezeu, nu se putea mântui numai prin propriile sale puteri, ci se îndrepta spre pieirea veșnică.

Dar Creatorul n-a voit pieirea veșnică a omului, căci nu pentru aceasta crease pe om. De aceea, în infinita Sa bunătate și iubire de oameni Dumnezeu a găsit, prin înțelepciunea Sa, mijlocul cel mai bun al izbăvirii de rău, hotărând întruparea Fiului pentru mântuirea lumii (Ef 2, 4-5; Tit 3, 4-5).

Coborârea Fiului prin întrupare, pentru ridicarea omului, a fost concepută și hotărâtă de Dumnezeu, din eternitate, întrucât El, deasupra timpului fiind, știa că omul va cădea. În Sfânta Scriptură, această hotărâre din veșnicie a lui Dumnezeu, referitoare la mântuirea omului, se numește mai înainte hotărâre și preștiință (FA 2, 23; 1 Ptr 1, 20), „*taină a voii Sale, după bunăvoința Sa, precum mai înainte a hotărât întru Sine*” (Ef 1, 9), „*taina cea din veci ascunsă în Dumnezeu*” (Ef 3, 9; Rm 16, 25-26; Col 1, 26), buna voie a Sa și dar „*care ni s-a dat nouă întru Hristos Iisus mai înainte de toți vecii*” (2 Tim 1, 9). Dată fiind eternitatea și neschimbabilitatea lui Dumnezeu, hotărârea de răscumpărare în Hristos stă împreună cu planul veșnic de creație a lumii și e rânduită „*mai înainte de veci, spre mărirea noastră*” (1 Co 2, 7).

Motivul acestei hotărâri perfect libere a lui Dumnezeu, adică „*după bunăvoința voii Sale..., după sfatul voii Sale*” (Ef 1, 5, 9), este același ca și al creării lumii, anume bunătatea dumnezeiască. „*Așa a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică*” (In 3, 16); „*Dumnezeu, bogat fiind întru milă, pentru multa Sa dragoste cu care ne-a iubit pe noi, măcar că eram morți prin păcatele noastre, ne-a înviat împreună cu Hristos*” (Ef 2, 4-5). Tot așa și scopul întrupării Fiului, spre mântuirea oamenilor, este același ca al creației: mărirea lui Dumnezeu și fericirea făpturilor Sale. „*Mai înainte rânduiindu-ne pe noi, în a Sa dragoste, spre înfierea cea prin Iisus Hristos..., spre lauda măririi darului Său*” (Ef 1, 5-6), „*ca*

să fim spre lauda măririi Sale" (Idem, v. 12) și „ca să arate în veacurile viitoare bogăția cea mare a darului Său, prin bunătatea arătată nouă, întru Hristos Iisus" (Ef 2, 7). Opera mântuirii este lucrarea dragostei, milei și harului lui Dumnezeu (Ef 2, 4; Tit 2, 11; 3, 4; Rm 3, 24).

Răscumpărarea prin Iisus Hristos a omului căzut se numește economie sau mântuirea obiectivă sau generală; iar însușirea de fiecare om a acestei mântuirii, prin harul Duhului Sfânt, se numește îndreptare, sfințire sau mântuire subiectivă, întemeiată pe cea obiectivă.

Creștinismul fiind religia mântuirii, în centrul dogmaticii ortodoxe stă învățătura despre mântuirea în Hristos, soteriologia. Centrul existenței și al istoriei îl formează Iisus Hristos. Astfel că soteriologia presupune învățătura despre persoana lui Iisus Hristos, hristologia. Istoria lumii, anterioară lui Hristos, este timpul de pregătire a omenirii pentru primirea lui Hristos, iar cea de după El, timpul însușirii personale a mântuirii realizate în El.

Ținând seama de acestea, în chip firesc, în expunerea învățăturii despre mântuire se vor cuprinde ca principale puncte: Pregătirea oamenilor pentru primirea Mântuitorului; Întruparea; Persoana divino-umană a Mântuitorului și opera realizată de El. Evident că și adevărurile care urmează după aceasta, cele referitoare la însușirea mântuirii și la viața de veci, presupun Persoana și opera lui Hristos și se întemeiază pe acestea ca pe niște baze necesare.

4.1.1.2. Pregătirea păgânilor și iudeilor

Hotărârea cea din veci a lui Dumnezeu cu privire la mântuirea lumii a fost împlinită de Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat la „plinirea vremii", adică atunci când pregătirea omenirii de către Providența divină pentru primirea Mântuitorului se împlinise.

Pregătirea neamului omenesc pentru mântuire, sau netezirea drumului spre mântuire, s-a făcut pe linie dublă, în lumea păgână și în poporul ales, la iudei.

În lumea păgână, oamenii au fost pregătiți spre mântuire în chip natural și pozitiv. Natural, prin legea morală naturală (Rm 1, 19-20; 2, 15), manifestată în conștiință, prin care se păstra și se nutrea înclinația spre adevăr și bine, spre Dumnezeu. Pe de altă parte, păcatul dezvoltându-se mereu și împreună cu el și suferințele de tot felul, prin însăși experiența religioasă și morală, se întărea sentimentul vinovăției umane, se trezea sentimentul părăsirii de către Dumnezeu și cel al neputinței omenesti, precum și dorința după un ajutor dumnezeiesc. Pozitiv, prin reminiscențele din Revelația primordială și prin diferite acțiuni ale Providenței divine. Aici se adaugă relațiile, neîntrerupte cu totul niciodată, ale păgânilor cu iudeii, ca și traducerea cărților din Vechiul Testament în limba greacă, în secolul al III-lea î. Hr., prin care s-au cunoscut, în parte, ideile despre venirea unui mântuitor și s-a influențat asupra vieții religioase și morale a popoarelor lumii vechi, păgâne. Unii Sfinți Părinți sunt de părere că înțelepții elini au cunoscut religia mozaică și vechile cărți sfinte ale iudeilor, inspirându-se din ele. Însăși Sfânta Scriptură exprimă ideea că activitatea de pregătire a mântuirii cuprinde pe toți oamenii, zicând despre Cuvântul că „era lumina cea adevărată, care luminează pe *tot omul ce vine în lume*" (In 1, 9).

Într-adevăr, nevoia de mântuire a omenirii din robia răului a fost simțită de toate popoarele. Dorința de răscumpărare a sufletelor și jertfele, semn al acestei dorințe și mijloc de împăcare, le întâlnim în toate religiile. Miturile și legendele multor popoare din antichitatea păgână exprimă în felurite forme nădejdea într-un răscumpărător.

Conținutul acestor mituri, dintre care unele vorbesc despre un șarpe răufăcător, altele despre originea divină și despre nașterea din Fecioară a Celui ce va mântui pe oameni, iar altele dau unele indicații asupra timpului în care Cel așteptat va trebui să apară, nu este străin

de istorisirea biblică despre căderea primului om prin înșelăciunea diavolului în chip de șarpe, de făgăduința protoevangeliei și de profețiile mesianice ale Vechiului Testament.

Că Orientul păgân aștepta un mântuitor și că se cunoștea chiar timpul și locul apariției lui, o dovedește și venirea magilor la nașterea Domnului.

Mântuitorul Însuși află la păgâni credință care nu era nici în Israel (Mt 8, 10). Căci, și între păgâni, Dumnezeu, „*ca un făcător de bine, nu S-a lăsat pe Sine fără mărturie*” (FA 14, 17). Apoi repede răspândire a creștinismului în lumea păgână, prin predica Apostolilor, arată că nu numai iudeii, ci și păgânii erau pregătiți în bună parte pentru primirea Evangheliei, devenind receptivi față de harul lui Hristos (1 Ptr 1, 1; Rm 10, 18).

Pe iudei i-a pregătit Dumnezeu pentru primirea Mântuitorului mai ales în chip pozitiv. La iudei se păstrează, cu toată sfințenia, prin acțiunea Providenței, făgăduința protoevangeliei, adăugându-i-se mereu prin patriarhi și profeți, lămuriri și amănunte descoperite de Dumnezeu. Avraam, Isaac și Iacob primesc din nou și mai precis făgăduința Răscumpărătorului, descoperindu-li-se că într-un urmaș al lor „*se vor binecuvânta toate neamurile pământului*” (Fc 22, 18; 26, 4; 28, 14). Prin Iacob se prezice timpul venirii Mântuitorului și seminția din care Se va naște, El fiind „*așteptarea neamurilor*” (Fc 49, 10), iar prin Moise se descoperă că va fi profet (Dt 18, 15).

Legea dată prin Moise dezvoltă conștiința păcatului și sentimentul vinei, provocând și alimentând dorința după mântuire, fiind astfel învățătoare sau pedagog spre Hristos (Ga 3, 24). Spre același scop tind orânduilele ceremoniale, ca mărturii ale trebuinței ajutorului de sus, deoarece jertfele și ceremoniile Vechiului Testament nu procură, ci numai simbolizează harul mântuitor. Tot așa și numeroasele **tipuri** din viața diferitelor persoane importante în istoria religioasă a iudeilor, ca și evenimente și împrejurări din această istorie, prefigurau evenimente din viața viitorului Mesia și mântuirea adusă prin El.

Prin profeți, în sfârșit, descoperirile dumnezeiești cu privire la mântuire și la modul împlinirii ei devin tot mai numeroase și mai precise, cunoscându-se astfel, de mai înainte, demnitățile Mântuitorului, și toate evenimentele caracteristice ale vieții Sale pământești. De aceea, la venirea Mântuitorului, foarte mulți erau aceia care trăiau „*așteptând mângâierea lui Israel*” și „*izbăvirea*” acestuia (Lc 2, 25, 38). Dacă, totuși, mai marii iudeilor nu L-au primit și dacă L-au dus la moarte, din ură și invidie și din falsă și interesată interpretare a Scripturii, în schimb, prin predica Apostolilor, cea dintâi comunitate creștină în Ierusalim s-a format din iudei.

4.1.1.3. Posibilitatea mântuirii

Dacă Dumnezeu pregătește pe oameni, pe păgâni și iudei, în vederea mântuirii, înseamnă cu **evidență** că mântuirea omului căzut este posibilă. Temeiul posibilității mântuirii îl formează faptul că păcatul protopărintelui neamului omenesc nu constituie o cădere radicală, ca aceea a îngerilor răi. Îngerii răi au căzut în păcat din proprie **inițiativă** și prin sine, fără nici o ispită din afară; omul însă n-a căzut numai prin sine, ci fiind amăgit de diavolul. Revolta îngerilor răi este îndreptată direct împotriva lui Dumnezeu, numai prin voința lor, pe când la om, răzvrătirea voinței este însoțită de pofta senzuală, mai ușor trezită din exterior, și ducând la întunecarea minții. Deci, îngerii răi, ca spirite netrupești, erau într-o situație neasemănat mai favorabilă decât omul, spirit îmbrăcat în trup, și mult mai ușor și-ar fi putut păstra și desăvârși starea lor primordială, decât omul. De aceea și căderea lor este de o gravitate extremă, cum nu este a omului. În sfârșit, îngerii s-au împietrit în rău și au devenit dușmanii lui Dumnezeu și ai oricărui bine; omul căzut însă, nu s-a făcut atât de rău, încât să dispară din el orice bine. În

omul căzut, chipul lui Dumnezeu nu s-a desființat, ci numai s-a alterat, iar mustrarea de cuget a rămas, și năzuința după adevăr și bine n-a dispărut.

Dar dacă, în sine, mântuirea este posibilă pentru om, totuși omul nu se poate mântui singur. Mântuirea numai prin puterile proprii ale omului este absolut imposibilă, din cauza gravității căderii, a stării de păcat și a osândeii în care se găsea omul. Tulburându-se prin păcat întreaga ordine morală și lovindu-se în infinita dreptate divină, afectându-se natura umană în adâncurile ei și supunându-se deșertăciunii și natura externă, nu numai omul, dar nici o altă ființă creată, deci mărginită, nu putea să repare greșeala omului în fața dreptății dumnezeiești, să aducă infinită satisfacție acestei dreptăți – teologia romano-catolică rămâne numai la acest aspect al dogmei – să-l împace pe om cu Dumnezeu și să-l apropie de Părintele ceresc, să zdrobească în sine păcatul, să restaureze natura omului, să înlăture urmările păcatului, în om și în lumea externă, și să aducă adevărata preamărire lui Dumnezeu. O astfel de lucrare echivalează cu o nouă creație a lumii și a omului. Lucru cu neputință pentru orice creatură. Nici o jertfă săvârșită de om nu-i putea șterge păcatul în fața lui Dumnezeu, căci, totul aparținând lui Dumnezeu, omul nu-l poate oferi nimic, ceea ce nu l-ar datora. De aceea, Sfânta Scriptură spune că, din partea omului, nu există „nici un preț care să răscumpere sufletul său” (Ps 48, 8). Nici îngerii n-ar putea aduce jertfă răscumpărătoare, căci, pe de o parte, jertfa lor n-ar mai fi infinită, iar pe de alta, orice bine ar face în favoarea omului, îl fac cu ajutorul harului divin, astfel că nu le poate aparține numai lor, ca să câștige vrednicia în fața lui Dumnezeu. „Nici o parte a creațiunii nu putea să mântuiască creațiunea, având ea însăși trebuință de mântuire”.

Astfel, dintre cele două alternative, cugetabile pentru înlăturarea stării anormale în care se găsea omul, anume a ridicării omului la Dumnezeu și a pogorării lui Dumnezeu la om, numai aceasta din urmă era cu putință. Căci condițiile necesare mântuirii nu le poate îndeplini decât o ființă infinită, atotputernică și absolut curată, deci numai Dumnezeu Însuși, a Cărui intervenție este necesară pentru ridicarea omului. „Eu, numai Eu șterg nelegiuirile voastre” (Is 43, 25). În această ordine, întruparea este necesară.

De aceea, Dumnezeu hotărî ca Fiul Său Cel Unul născut, a doua Persoană a Sfintei Treimi, să Se întrupeze și, luând adevărată fire omenească, să aducă în locul omenirii păcătoase, jertfa cea curată. Căci „trebuie ca Cel care avea să aducă mântuirea să fie fără de păcat, să nu fie supus prin păcat morții, ci încă prin El să fie întărită și înnoită firea”.

Mijlocul ales de Dumnezeu pentru răscumpărarea omului, anume întruparea și jertfa, corespunde în cel mai înalt grad și Ființei divine și naturii omului căzut, căci prin aceasta se armonizează desăvârșit bunătatea cu dreptatea dumnezeiască și se manifestă toate perfecțiunile dumnezeiești, cu deosebire iubirea, dreptatea, înțelepciunea și atotputernicia, îndumnezeindu-se totodată și firea umană. Prin întrupare, „Mila și adevărul s-au întâmpinat, dreptatea și pacea s-au îmbrățișat” (Ps 84, 10). Cuprinzătoare sunt în această privință cuvintele Sfântului Ioan Damaschin: „Dumnezeu arată noianul cel mare al dragostei de oameni... Căci Însuși Creatorul și Domnul primește să lupte pentru creatura Lui. Și pentru că dușmanul amăgește pe om cu nădejdea dumnezeirii, acum este amăgit, căci Domnul S-a îmbrăcat în haina trupului și arată în același timp bunătatea, înțelepciunea, dreptatea și puterea lui Dumnezeu. Bunătatea, pentru că n-a trecut cu vederea slăbiciunea făpturii Lui, ci S-a îndurat de cel căzut și i-a întins mâna. Dreptatea, pentru că omul fiind burlat, nu îngăduie ca altcineva decât omul să învingă pe tiran și nici nu răpește cu forța pe om de la moarte, ci pe acela pe care altădată moartea îl subjugase prin păcat, pe acesta, Cel bun și drept l-a făcut iarăși biruitor și a mântuit pe cel asemenea prin Unul asemenea, lucru ce părea cu neputință. Înțelepciunea, pentru că a găsit dezlegarea cea mai potrivită a acestui lucru imposibil. Căci, prin bunăvoința lui

Dumnezeu și a Tatălui, Fiul Unul născut și Cuvântul lui Dumnezeu și al Tatălui, Cel deoființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Cel mai înainte de veci, Cel fără de început, Cel care era dintru început și era cu Dumnezeu și cu Tatăl și era Dumnezeu și există în chipul lui Dumnezeu, Se pogoară aplecând cerurile, adică smerind fără să smerească înălțimea Lui cea nesmerită, Se pogoară spre robii Lui printr-o coborâre inexprimabilă și incomprehensibilă. Căci aceasta înseamnă pogorârea. Și fiind Dumnezeu desăvârșit, Se face om desăvârșit și săvârșește cea mai mare noutate din toate noutățile, singurul nou sub soare, prin care se arată puterea înfinită a lui Dumnezeu. Căci ce poate fi mai mare decât ca Dumnezeu să Se facă om? Și Cuvântul S-a făcut fără schimbare trup din Duhul Sfânt și din Maria, Sfânta Pururea Fecioară Născătoare de Dumnezeu. Și singurul Iubitor de oameni Se face Mijlocitor între om și Dumnezeu... Și Se face supus Tatălui prin luarea firii noastre, vindecând neascultarea noastră și făcându-ni-Se pildă de ascultare, în afară de care nu este cu puțință să dobândim mântuire". Aceleași idei le găsim la Sf. Grigore Teologul, la Sf. Vasile cel Mare, la Sf. Grigore de Nisa, Tertulian, Augustin.

Necesitatea întrupării trebuie să se ia în sensul că, aceasta a fost de cel mai mare folos pentru om, iar nu în sensul unei necesități absolute pentru Dumnezeu, ca și cum El n-ar fi putut găsi sau n-ar exista pentru El alt mijloc de mântuire al omenirii căzute. Căci a gândi așa, înseamnă a pune limite puterii și înțelepciunii divine. Dumnezeu ar fi putut mântui și în alt mod pe om, dar a ales modul cel mai potrivit „pentru vindecarea neputinței noastre”. Pentru Dumnezeu, întruparea nu-i necesară, dar aici trebuie să ne gândim la ceea ce este de folos omului, nu la ceea ce poate face Dumnezeu, Care a voit să arate nu atât puterea, cât dreptatea purtării Sale de grijă. Și printr-un cuvânt ar fi putut Dumnezeu să mântuiască pe om, manifestându-și astfel puterea, dar ar fi fost nefolositor pentru om, căci acesta, deprins a păcătui, ar fi căzut din nou și așa mereu ar fi trebuit să fie mântuit, iar păcatul nu s-ar fi învins niciodată (Simbolul niceo-constantinopolitan). „Dumnezeu Cel milostiv și iubitor de oameni, voind să arate biruitor pe cel căzut, Se face om, ca să ridice pe cel asemenea prin Unul asemenea”.

4.1.1.4. Cauza întrupării Fiului

Cauza întrupării Fiului lui Dumnezeu este, așadar, ridicarea omului căzut. Biserica învață precis că Mântuitorul S-a făcut om „pentru noi și pentru a noastră mântuire” (Simbolul niceo-constantinopolitan). Sfânta Scriptură arată că întruparea s-a făcut pentru împăcare și mântuire. „A venit Fiul omului să caute și mântuiască pe cel ce era pierdut” (Lc 19, 10), „pentru că Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască lumea prin El” (In 3, 17). Domnul a venit în lume „să mântuiască pe cei păcătoși” (1 Tim 1, 15), să fie „drept jertfă de ispășire” (Rm 3, 25), în fața dreptății divine, „ca prin moarte să surpe pe cel ce are stăpânire peste morți, adică pe diavolul, și să izbăvească pe cei ce erau ținuți în robia fricii de moarte, toată viața” (Evr 2, 14-15). Nicăieri în Sfânta Scriptură nu se arată vreun alt temei al întrupării, decât căderea omului.

Opinia pelagienilor, a unor teologi scolastici, a calvinilor și a socinienilor, după care întruparea a fost concepută din eternitate, inseparabil de planul creației, fără raportare la căderea omului, pentru arătarea iubirii lui Dumnezeu și pentru desăvârșirea omenirii și a creației, este greșită și nu numai că n-are nici un temei în Sfânta Scriptură, dar stă direct în contradicție cu aceasta și cu învățătura Bisericii. Sfinții Părinți exprimă lămurit ideea că planul veșnic al mântuirii s-a făcut cu raportare la căderea omului, pe care Dumnezeu o prevăzuse și

fără de care întruparea nu s-ar fi produs. Sf. Irineu declară: „Dacă n-ar fi avut ca să mântuiască trupul, Cuvântul lui Dumnezeu nu s-ar fi făcut trup”. „Vina noastră a fost cauza venirii Lui (a Cuvântului)..., căci noi suntem cauza întrupării Lui și pentru mântuirea noastră S-a pogorât El cu îndurare”, zice Sf. Atanasie cel Mare. Fericitul Augustin observă de asemenea: „Dacă omul n-ar fi căzut (n-ar fi murit sufletește, **non periisset**), Fiul omului n-ar fi venit... N-a fost nici o altă cauză ca să vină Domnul Hristos, decât numai ca să mântuiască pe cei păcătoși. Ia bolile, ia rănilor, și atunci nu mai există nici un motiv al (existenței) medicinei”.

De ce anume Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat, iar nu altă Persoană a Sfintei Treimi, Revelația divină nu ne spune nimic. Este o taină a lui Dumnezeu. Sfinți Părinți însă, cugetând asupra proprietăților personale ale Persoanelor Sfintei Treimi și asupra operei de mântuire, socotesc că Întruparea Fiului este mai potrivită cu însușirile Sale.

a. Pentru ca să nu se amestece proprietățile personale, necomunicabile, Fiul lui Dumnezeu Se face Fiul al omului, păstrând atributul de născut. După Sf. Ioan Damaschin, „pentru aceea Fiul lui Dumnezeu Se face Fiul al omului, ca să rămână neschimbată (imobilă) însușirea. Fiind Fiul lui Dumnezeu, S-a făcut Fiul omului, întrupându-Se din Sfânta Fecioară, iar prin aceasta nu S-a depărtat de însușirea de a fi Fiul”.

b. Mântuirea fiind o refacere în har a lumii, era potrivit ca aceasta să se facă prin Acela prin Care s-au făcut toate (In 1, 3; Evr 2, 10). După Sf. Atanasie cel Mare, „nu se cuvenea să mântuiască pe oameni de corupția originară, decât Cuvântul lui Dumnezeu, decât Acela Care i-a și creat de la început”. Aceeași cugetare o găsim și la Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Chiril de Alexandria, Fer. Augustin, Leon cel Mare etc.

c. Pentru ca să ne grăiască despre Dumnezeu Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, dându-ne cunoștința desăvârșită. „Altfel n-am fi putut învăța cele ce sunt ale lui Dumnezeu, dacă Învățătorul nostru, Cuvântul ipostatic, nu s-ar fi făcut om. Nimeni altul nu putea să ne facă cunoscut pe Tatăl, fără numai Cuvântul Său propriu”.

d. Fiul fiind chipul Tatălui, după al Cărui chip s-a creat omul, era potrivit ca prin El să se mântuiască lumea, refăcându-se astfel în om chipul lui Dumnezeu. „Pentru aceea a venit la noi Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, pentru că fiind El chipul Tatălui, să poată crea din nou pe omul cel creat după chipul lui Dumnezeu”.

Firește, Tatăl și Duhul Sfânt colaborează la opera mântuitoare, dar nu o săvârșesc în toate amănuntele ei, ca Fiul, Care o îndeplinește nu numai ca Dumnezeu, ci și ca om.

Sfânta Scriptură arată participarea la mântuire a întregii Treimi Sfinte, numind pe Dumnezeu „Mântuitorul nostru” (1 Tim 1, 1; 2, 3; Iuda, 25) și lămurind apoi că mântuirea se săvârșește de Tatăl prin Fiul și în Duhul Sfânt: „Când s-a arătat bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru, nu pentru faptele dreptății, pe care le-am făcut noi, ci după a Lui milă ne-a mântuit pe noi prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt, pe care L-a vărsat din belșug peste noi, prin Iisus Hristos, Mântuitorul nostru” (Tit 3, 4-6).

Această participare se arată și îndeosebi în actele lucrării mântuitoare. Astfel, la întrupare, Duhul Sfânt se pogoară peste Sfânta Fecioară, umbrită de puterea Tatălui (Lc 1, 34); la Botez, Duhul lui Dumnezeu se coboară, luând chiar formă vizibilă, peste Fiul, iar Tatăl declară iubirea Sa față de Fiul și bunăvoința față de lume, prin El (Mt 3, 16-17); Tatăl și Sfântul Duh iau parte la Revelația dumnezeiască prin Fiul: „Învățătura Mea nu este a Mea, ci a Celui ce M-a trimis pe Mine” (In 6, 16; comp. și In 12, 49), „Duhul Domnului (este) peste Mine, pentru că El M-a uns ca să binevestesc săracilor și M-a trimis ca să tămăduiesc pe cei zdrobiți cu inima, să propovăduiesc robilor izbăvire și orbilor vedere, să ușurez pe cei apăsați și să vestesc anul cel plăcut Domnului” (Lc 4, 18-19); minunile săvârșite de Fiul sunt „lucrurile” Tatălui, Care locuiește întru El (In 14, 10), și cu puterea Duhului lui Dumnezeu (Mt 12, 28); moartea Mântuitorului este după voia Tatălui, Care „n-a cruțat pe Fiul Său, ci L-a dat pentru noi toți” (Rm 8, 32), iar „Hristos prin Duhul Cel veșnic,

^RS-a adus pe Sine jertfă fără de prihană lui Dumnezeu" (Evr 9, 14). Învierea de asemenea este și lucrare a Tatălui și a Duhului Sfânt: „Iar dacă Duhul celui ce a sculat pe Iisus Hristos din morți locuiește întru voi, atunci El, Cel ce a înviat pe Iisus din morți, va învia și trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Lui Care locuiește întru voi" (Rm 8, 11).

Prin urmare, ca și creația și Providența, mântuirea este opera lui Dumnezeu în Treime: a Tatălui prin Fiul, în Duhul Sfânt.

4.1.1.5. Plinirea vremii

Dacă, în nesfârșita Sa bunătate și înțelepciune, Dumnezeu, prevăzând căderea omului, a hotărât mântuirea prin întruparea Fiului, pentru ce n-a trimis pe Fiul îndată după cădere, ci numai după atâtea mii de ani?

Revelația nu cuprinde nimic determinat, ca răspuns la această întrebare, doar că Întruparea trebuie să se petreacă la „plinirea vremii" (Ga 4, 4). Însă, cugetarea Sfinților Părinți, aplecată asupra acestei probleme, ne dă răspuns deplin și mulțumitor.

Evident că Dumnezeu putea trimite în lume pe Fiul Său, iar Fiul putea Să Se întrupeze și să mântuiască pe om îndată după cădere. Dar aceasta ar fi însemnat ca omul să fie mântuit în afară de voința lui. Lucru imposibil. Căci omul a căzut în libertate și nu putea fi mântuit decât tot în libertate, voind el însuși mântuirea.

Ca să ajungă omul să dorească mântuirea sa, trebuia să treacă vreme îndelungată, în care răstimp:

a. Oamenii să cunoască din experiență și să se convingă pe deplin de gravitatea păcatului și urmărilor lui, ca și de neputința lui morală de a se elibera din robia păcatului numai prin puterile lui proprii. Astfel, să simtă oamenii trebuința unui ajutor supranatural și să dorească cu toată puterea, ca să-l primească, dacă li se dă. „Trebuie să știm că nu ne constrânge, ci ne îndeamnă. Căci ceea ce nu este de bună voie, nu mai este temeinic... Dar ceea ce este de bună voie este și mai temeinic și mai sigur. Una este fapta celui ce ne silește, cealaltă este fapta noastră proprie; una este potrivită cu o putere despotică, cealaltă cu dreptatea divină. De aceea și Dumnezeu hotărî că trebuie să se facă binele nu celor care nu-l voiesc, ci celor care îl doresc”.

b. Rătăcirea religioasă și decăderea morală trebuiau să își ajungă culmea, pentru ca astfel răul să poată fi curmat din rădăcină și pentru totdeauna. Căci „unde s-a înmulțit păcatul, acolo a prisosit harul, așa că, precum păcatul a stăpânit spre moarte, tot așa și harul să stăpânească, prin dreptate, spre viața veșnică, prin Iisus Hristos, Domnul nostru" (Rm 5, 20-21). După Sf. Grigorie de Nisa, „Acela care, pentru a stârpi răul, a voit să Se îmbrace cu omenitatea, așteaptă, cum se cuvenea, ca păcatul semănat de vrăjmaș să încolțească bine. Numai după aceea, după Evanghelie, a lovit cu securea însăși rădăcina (Mt 3, 10)... Doctorul sufletelor noastre bolnave așteaptă ca boala păcatului, de care este infectată natura omenească, să se descopere deplin, așa ca nimic să nu rămână ascuns și nevindecat”.

c. Venirea Mântuitorului, timpul, locul și împrejurările în care Se va arăta El, ca și datele asupra vieții și activității Sale, să poată fi cunoscute cât mai bine și de cât mai mulți, pentru ca mântuirea să devină bun al omenirii întregi. „Știa Domnul când trebuia să vină. Mai întâi trebuia vestit prin multe veacuri, căci nu era să Se arate ca ceva nebăgat în seamă. Trebuia să fie vestit multă vreme și mereu așteptat. Cu cât judecătorul se arată mai mare, cu atât trebuia să fie mai numeroasă ceata profeților înaintemergători ai Lui”.

d. Omenirea să aibă timpul necesar ca să se pregătească treptat pentru însușirea dumnezeieștii învățături pe care avea s-o descopere Mântuitorul și pe care, fără o pregătire

corespunzătoare, nu și-ar fi putu-o însuși. „Așa cum se face cu ochiul unui om crescut în întuneric, Iconomul mântuirii noastre nu ne-a introdus în lumina cea mare a adevărului mai înainte de a ne pregăti treptat, pentru că El este îngăduitor cu slăbiciunea noastră...”, ca să nu orbim căutând deodată la lumina Sa cea strălucitoare. Spre scopul acesta s-a dat Legea, fiind **umbra bunătăților viitoare** (Evr 10, 1), și icoanele înfățișate de profeți, aceste anticipări enigmatice ale viitorului, destinate să pregătească ochii inimii și să ne conducă mai ușor la înțelepciunea cuprinsă în taină”.

e. Paralel cu dezvoltarea răului și cu întinderea stăpânirii păcatului, omenirea trebuia să facă și un anumit progres, trecând printr-un lung șir de pregătiri și consacrațiuni, pe când, pe linia aleasă de Dumnezeu, să apară Fecioara Maria –, în care păcatul strămoșesc, deși prezent, să fie redus „la o pură potență inactivă” – prin a cărei curăție și sfințenie Cuvântul lui Dumnezeu să poată fi primit în rândul oamenilor. „De mult timp, chiar înainte de crearea lumii, era hotărâtă Răscumpărarea; până la Sfânta Fecioară Maria nu s-a găsit însă loc ἐρητύγιον cu adevărat demn pentru lucrarea întrupării. Dar, îndată ce s-a aflat, Domnul S-a și întrupat”.

4.1.2. Firea Dumnezeiască și firea omenească a lui Iisus Hristos

Biserica învață, pe temeiul Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, că Iisus Hristos este Dumnezeu-Om, adică Dumnezeu adevărat și om adevărat, asemenea nouă, afară de păcat (Mărt. Ort., I, 38, 42). Adevărul cu privire la cele două firi: dumnezeiască și omenească din Iisus Hristos este mărturisit de: 1. profețiile mesianice ale Vechiului Testament; 2. Însuși Mântuitorul; 3. Apostoli și Evangheliști; 4. Sfânta Tradiție.

4.1.2.1. Profețiile mesianice ale Vechiului Testament despre cele două firi ale Mântuitorului

Profețiile mesianice vorbesc despre cele două firi ale lui Mesia și scot în relief când pe una, când pe cealaltă. Firea dumnezeiască este mărturisită îndeosebi în locurile în care se spune despre Mesia că este născut din Dumnezeu, mai înainte de Luceafăr, din eternitate (Ps 2, 6; 109, 3), că deși Se va naște în Betleem, obârșia Lui este din început, din veșnicie (Mi 5, 1), fiind numit Domn și Dumnezeu – Adonai, Elohim și chiar Iehova (Ps 94, 6-7; 109, 1; Mal 3, 1; Ir 23, 5-6; 33, 15-16). Iar firea omenească se mărturisește în locurile în care Mesia e numit sămânță a femeii (Fc 3, 15), a lui Avraam (Fc 12, 2-3; 22, 18), a lui Isaac (Fc 26, 4), a lui Iacob (Fc 28, 14), mlădiță din tulpina lui Iesei (Is 11, 1), odraslă a lui David (Ir 23, 5), care Se va naște dintr-o fecioară (Is 7, 14), arătându-se locul nașterii Lui (Mi 5, 1-2), fapte din viața Lui (Ps 71, 10-11; 77, 2; Is 35, 3-6; Za 9, 9), suferințele și moartea Lui (Is 53, 3-10; Ps 21, 8-9).

4.1.2.2. Mărturiile Mântuitorului Însuși

Însuși Iisus Hristos, vorbind despre Sine, își atribuie și fire dumnezeiască și fire omenească, numindu-Se Fiul lui Dumnezeu și Fiul omului. În convorbirea cu Nicodim, Mântuitorul își atribuie omniprezență, însușire a naturii divine, și Se numește Fiu Unul născut al lui Dumnezeu, deci având fire dumnezeiască, întrucât este omniprezent: pogorât din cer și totuși existent în cer –, prin Care, crezând, omul se mântuiește (In 3, 15, 16, 18). În alte locuri,

Mântuitorul își atribuie aceeași activitate cu Tatăl (In 5, 17), aceeași putere taumaturgică, aceeași adorare și aceeași aseitate, ca și ale Tatălui (In 5, 21-23, 26), ca și veșnicie (In 8, 58), atotputernicie (In 10, 28) și cunoștință divină (Mt 11, 27; In 10, 15), declarându-și unitatea de ființă cu Tatăl (In 10, 30), lucru pentru care iudeii căutau să-L ucidă (In 10, 33), și calitatea de Fiu al lui Dumnezeu (Mt 26, 63-64; Mc 16, 61-62), declarație considerată de iudei ca blasfemie. Despre firea Sa omenească vorbește Mântuitorul când Se numește pe Sine om, (In 8, 40) și foarte adesea „Fiul omului” (Mt 8, 20; 11, 19; 18, 11, 20, 28; Mc 8, 31; 9, 12; Lc 22, 48; In 3, 15; 3, 27).

4.1.2.3. Mărturiile Sfinților Apostoli și Evangheliști

Precum Iisus Hristos a vorbit despre Sine ca Dumnezeu și om, așa și Apostolii și Evangheliștii învață despre cele două firi ale persoanei Sale. În genere, Evangheliștii sinoptici scot în relief mai mult firea omenească a lui Hristos, însă fără să lase în umbră firea Lui dumnezeiască; iar Sf. Ioan pune în evidență mai mult firea dumnezeiască, deși vorbește și despre omul Iisus Hristos, despre patimile și moartea Lui (1, 14; 8, 40; 19, 34). Despre firea dumnezeiască a Mântuitorului vorbesc Evangheliștii când menționează că Dumnezeu Tatăl Îl declară Fiul Său iubit, la Botez și la Schimbarea la față (Mc 1, 10; Mt 17, 1), când profeția din Isaia, 7, 14 o raportează la Întrupare (Mt 1, 23), numindu-L „Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu” (Mc 1, 1), și Dumnezeu, Cuvântul întrupat (In 1, 1, 14), „viața eternă, care era în Tatăl și care a venit să se arate nouă” (1 In 1, 2), și „despre care vorbește Evanghelia, pentru ca să credeți că Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, și crezând viață să aveți întru numele Lui” (In 20, 31). La firea dumnezeiască se referă și expresiile pauline: „Dumnezeu arătat în trup” (1 Tim 3, 16), „Domnul mării” (1 Co 2, 8), „Marele Dumnezeu” (Tit 2, 11-13), „Dumnezeu binecuvântat” (Rm 8, 32), „Chipul lui Dumnezeu” și egal cu El (Flp 2, 6), ca și atribuirea eternității și puterii creatoare și proniatoare (Col 1, 16-17; Evr 1, 3). Toți Apostolii mărturisesc credința în divinitatea Fiului: „Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu” (Mt 16, 16). Iar natura omenească a Mântuitorului este pusă în lumină de nenumărate ori în Noul Testament: în genealogiile expuse de Matei și Luca, care înfățișează pe Iisus ca urmaș al unor oameni adevărați, în istorisirile Evangheliștilor despre nașterea Domnului și despre împrejurările în care s-a petrecut, în descrierea întregii vieți pământești și a morții lui Iisus Hristos, om adevărat cu trup (Mc 14, 8; Mt 27, 58, 60; Lc 24, 39 etc.) și suflet omenesc (Mt 26, 38; 27, 50; Lc 23, 46; In 19, 30), având toate proprietățile și funcțiunile naturii omenești, precum: creștere, foame, sete, oboseală, trebuință de liniște, somn, apoi bucurie, întristare, mânie, plâns, suferință, afară de afectele reproșabile legate de firea omenească, adică de acelea care sunt păcătoase sau presupun păcatul. Natura omenească a Mântuitorului, luată în chip minunat din Fecioara Maria, este întru totul asemenea naturii noastre, afară de păcat. În cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Și a trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului” (Rm 8, 3) nu se neagă integritatea naturii omenești în Iisus Hristos, ci numai una din notele firii umane căzute, anume păcătoșenia.

4.1.2.4. Sfânta Tradiție

Biserica a propovăduit totdeauna adevărul despre cele două firi ale lui Iisus Hristos, lămurindu-l în simbolul niceo-constantinopolitan și în definiții dogmatice și apărându-l împotriva ereticilor care contestau fie divinitatea, fie omenitatea, fie nașterea minunată a Mântuitorului din Fecioara Maria. În epistola sinodală a Sinodului al II-lea ecumenic se spune: „Păstrăm nestrictă și învățătura despre întrupare și nu primim nici o lipsire a trupului, nici